

Avtal 2012 – Lägstlöner, lönespridning och arbetslöshet bland unga vuxna

Författare: Kristoffer Arvidsson Thonäng, Arbetslivsenheten

Innehåll

Inledning	3
2 Lönespridning, lägslöner och sysselsättning	5
2.1 Lägslönenivåer, sysselsättning och arbetslöshet	8
3 Är det dyrt att anställa en ung vuxen?	15
4 Avslutande kommentarer	16
Metod, dataunderlag och begreppsdefinition	18
Referenser	20

1

Inledning

Alla människor i samhället är mycket beroende av varandra. Att förskolepersonalen tar hand om småbarnen medverkar till att industrin kan gå med vinst, att bussförarna kör kollektivtrafiken medverkar till att forskningen går framåt och att transportarbetaren kör land och rike runt med varor medverkar till att bilindustrin kan skörda framgångar. Alla människor är en del av samma process. Därför är det också rättvist att alla i samhället delar på den samlade produktivitetsökningen i hela ekonomin.

Marknadskrafterna fördelar utefter tillgång och efterfrågan samt utifrån köparens betalningsförmåga. Det kan leda till en fördelning som går emot människors förväntan och idé om rättvisa. Om marknaden ensamt fördelar löneökningarna kommer löneökningstakten bli alldeles för kort-siktig. Det långsiktigt hållbara är därför att facket har som strategi i förhandlingarna att fördela mer löneökningar till de grupper som har en svagare ställning på arbetsmarknaden. Detta för att dessa grupper ska kunna bibehålla sin position på arbetsmarknaden. Det är även viktigt att de relativförändringar som sker, sker långsiktigt och på så sätt att de kan accepteras av de flesta löntagare.

För att balansera marknaden samt uppnå rättvisa krävs det att kollektivavtalen innehåller höjningar av både utgående löner och avtalets lägstlöner. Om lägstlönerna höjs mindre än utgående leder det till att nyanställda får börja på en lön som konsekvent blir lägre och lägre i förhållande till de redan anställdas genomsnittslön. Resultatet blir att lönespridningen inom gruppen ökar. På sikt kan utvecklingen leda till att lönenivån även för de äldre och mer erfarna pressas ned i de grupper som har en svagare ställning på arbetsmarknaden.

Om de nyanställdas lägstlön i kollektivavtal är alldeles för låg i förhållande till de redan anställdas lön kan det efter en tid, på vissa avtalsområden, leda till att de med högre lön får avstå löneökningar till förmån för de nyanställda. Detta helt enkelt för att de nyanställda efter en tid har krav (fullt rimliga krav) på att få lön som ligger i nivå med de som varit anställda under en längre period. Det kan göra att de nyanställda, vid lönerevision, upptar hela eller stora delar av arbetsplatsens löneutrymme. Något som i värsta fall kan lämna föga över till de redan anställda.

Det har från arbetsgivare framförts att avtalens lägstlöner i Sverige är för höga. Att detta skapar problem – framförallt för ungdomar. Ungdomsarbetslösheten i Sverige är hög men för att komma till rätta med det krävs, istället för sänkta löner, ökade utbildningsinsatser och olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Med en rimlig lön kan ungdomar såväl som vuxna få möjlighet att planera sina liv. För ungdomar ger det framförallt möjlighet att "slå sig fri" från sina föräldrar och skapa sig något eget. Dessutom kan det finnas samhällsekonomiska skäl att ha en sammanpressad lönestruktur. Låginkomsttagare spenderar ofta hela sin lön på konsumtion.

Om det vore så att det främsta skälet till den höga ungdomsarbetslösheten är att de svenska lägslönerna är höga borde det synas i statistiken. Därför har denna rapport som syfte att undersöka om det finns ett samband mellan arbetslöshet bland unga vuxna, sysselsättning och nivån på lägslönerna.

Rapporten har som syfte att undersöka om det finns något orsakssamband mellan lägslönens nivå och arbetslöshet bland unga vuxna. För att göra det ställs en tes om att en oberoende variabel påverkar en annan beroende variabel (X påverkar Y). I denna rapport utgörs den oberoende variabeln (X) av lägslönens nivå samt lönespridning. Den beroende variabeln (Y) utgörs av sysselsättning samt arbetslöshet.

För att få en så statistiskt säkert resultat som möjligt krävs det att man har en så stor population som möjligt. Populationen i denna undersökning utgörs av ett antal länder.

Om det inte finns något samband mellan den oberoende (X) och den beroende variabeln (Y) påverkas den beroende variabeln av ytterligare variabler (ofta kallad Z). I denna rapport finns det inget syfte av att faktiskt undersöka vad dessa ytterligare variabler skulle kunna vara, dock ges en hypotetisk beskrivning av troliga variabler.

För att undersöka om det finns ett orsakssamband mellan X och Y går det att använda sig av vissa statistiska instrument. I denna rapport används tre instrument:

- I varje diagram kommer en regressionslinje att visas. Denna linje har som syfte att beskriva sambandet i de variabler som jämförs.
- Till varje diagram kommer även förklaringsvärdet att visas (R^2). Förklaringsvärdet säger hur mycket av variationen i X som påverkar variationen i Y. Är förklaringsvärdet högt, t.ex. 90 %, då är orsaken till Y till 90 % beroende av X.
- Till varje diagram kommer även signifikansnivån att redovisas. Detta görs genom att visa värdet på T-kvot. Är värdet på t-kvoten större än två kan det anses finnas ett samband.

2

Lönespridning, lägstlöner och sysselsättning

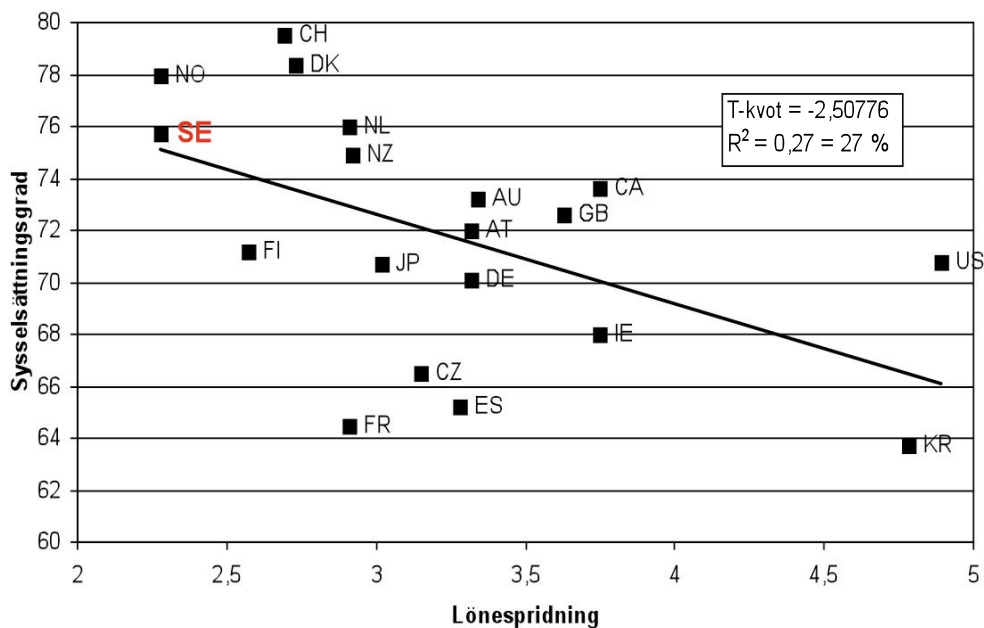
Vid en internationell jämförelse kan det konstateras att Sverige och de övriga nordiska länderna kombinerar små löneskillnader med hög sysselsättningsgrad. Lönespridning uppstår genom en rad faktorer såsom skillnader i utbildning, erfarenhet och andra produktivetsrelaterade egenskaper hos arbetskraften. Variationer i utbud och efterfrågan på olika typer av arbetskraft spelar också en viktig roll.

En av orsakerna till att lönespridningen i Sverige är relativt låg ligger troligen i att den generella utbildningsnivån är hög samt på att skillnader i utbildningsnivå hos befolkningen är liten jämfört med många andra länder. Andra orsaker kan vara att lägstlönerna i Sverige är höga i internationell jämförelse samt att välfärdssystemet är förhållandevis generöst. Att välfärdssystemet är generöst kan leda till att reservationslönerna är höga. Reservationslönen anger den lägsta lön som individen är beredd att acceptera vid anställning. LOs solidariska lönepolitik, med lika lön för likvärdigt arbete, torde även vara en av orsakerna till att lönespridningen i Sverige är låg.

Ett argument som förekommer från arbetsgivarhåll är att ökad lönespridning ökar antalet jobb och därmed även stimulerar sysselsättningen. Argumentationen bygger på att lönerna i botten, alltså lägstlönerna, ska hållas nere för att öka antalet arbetstillfällen i samhället. Framst är detta riktat till servicesektorn som genom lägre löner ska sänka priset på tjänster. Genom lägre pris på service och tjänster menar förespråkarna att konsumtion av tjänster kommer att öka och då även antalet arbetstillfällen inom sektorn. Dock tycks de inte ta hänsyn till att en lägre lön och större lönespridning också minskar efterfrågan från drabbade på varor och tjänster i samhället. Minskar efterfrågan minskar även antalet arbetstillfällen. Resurser minskar i konsumtionsbenägna grupper (de med lägre inkomst) och omfördelas till de mindre konsumtionsbenägna (de med högre inkomst).

I diagram 1 visas att det finns ett svagt samband mellan lönespridningens storlek och sysselsättningsgraden. I motsats till vad som hävdas från arbetsgivarhåll tycks det vara så att en låg lönespridning ger en hög sysselsättningsgrad. Sverige, Norge, Danmark och Schweiz kombinerar liten lönespridning med hög sysselsättningsgrad. USA och Sydkorea uppvisar båda stor lönespridning. Sydkorea kombinerar det med låg sysselsättningsgrad och USA med en relativt låg sysselsättningsgrad. I övrigt är resterande länder i diagrammet relativt spridda.

Diagram 1 - Lönespridning och sysselsättningsgrad. År 2008

Det kan anses finnas en svag förklaring eftersom R^2 , d.v.s. förklaringsvärdet, är 27 %. Vilket innebär att sysselsättningsgraden till 27 % kan förklaras av värdet på lönespridningen.

Resultatet kan anses vara signifikant eftersom T-kvoten är större än -2.

Not: För definition av begrepp i diagrammet se begreppsdefinition (s.19). Lönespridning avser år 2008 eller närmast föregående år med tillgänglig statistik.

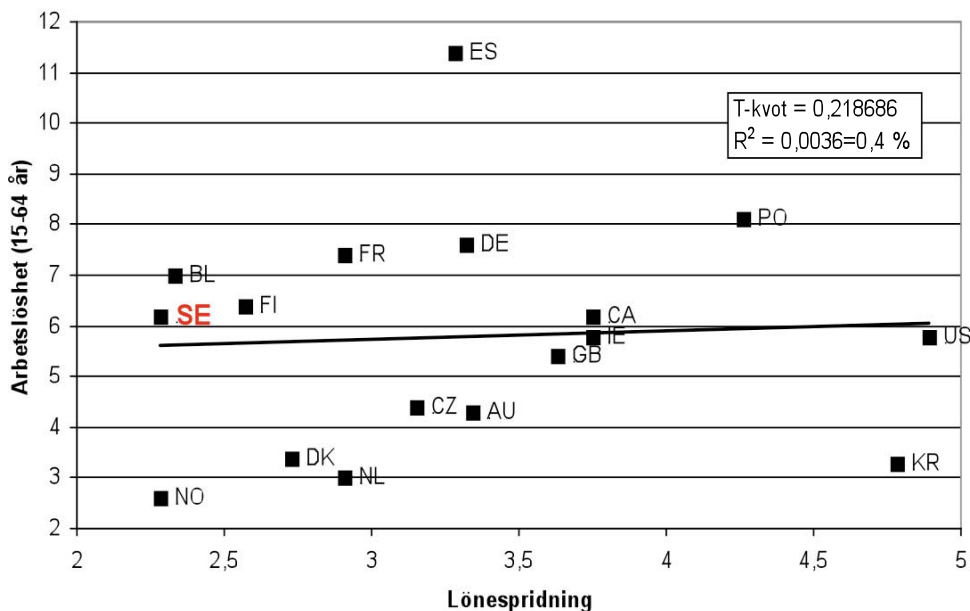
NO=Norge, SE=Sverige, FI=Finland, DK=Danmark, CH=Schweiz, NL=Nederländerna, FR=Frankrike, CZ=Tjeckien, AU=Australien, JP=Japan, AT=Österrike, DE=Tyskland, ES=Spanien, IE=Irland, GB=Storbritannien, CA=Kanada, NZ=Nya Zeeland, KR=Sydkorea, US=USA.

Källa: OECD

En ökad lönespridning tycks inte bidra till att öka sysselsättningen, snarare tvärtom. Dock förekommer argument om att en ökad lönespridning skulle kunna minska nivån på arbetslösheten. Argumentet bygger på att om lönespridningen är hög ökar arbetstagarens drivkrafter att söka nytt arbete. På så vis ökar omsättningen på arbetstagare och då är förhoppningen att arbetslöshetsgraden ska minska. Detta argument tycks det inte finnas något bevis för – det finns inget i diagram 2 nedan som visar på att det skulle finnas ett samband mellan lönespridning och arbetslöshet.

Sverige visar på en liten lönespridning och en i jämförelse med andra länder genomsnittlig nivå på arbetslösheten. Norge har lönespridning i nivå med Sverige men en påfallande lägre arbetslöshet. USA har den största lönespridningen bland de jämförda länderna men ändå en arbetslöshet i nivå med Sverige.

Diagram 2 - Lönespridning och arbetslöshet. År 2008

Variation i lönespridning kan inte anses förklara nivån på arbetslösheten eftersom förklaringsvärdet, d.v.s. R^2 , endast är 0,4 %.

Resultatet kan inte heller anses vara signifikant eftersom T-kvoten är mindre än 2.

Not: För definition av begrepp i diagrammet se begreppsdefinition (s.19). Lönespridning avser år 2008 eller närmast föregående år med tillgänglig statistik.

NO=Norge, SE=Sverige, FI=Finland, DK=Danmark, NL=Nederländerna, FR=Frankrike, CZ=Tjeckien, AU=Australien, DE=Tyskland, ES=Spanien, BL=Belgien, IE=Irland, DE=Tyskland, GB=Storbritannien, CA=Kanada, PO=Portugal, KR=Sydkorea, US=USA.

Källa: OECD

2.1

Lägstlönennivåer, sysselsättning och arbetslöshet

De svenska lägstlönerna är höga i internationell jämförelse. Att skaffa en överblick över lägstlöner i olika länder är svårt, framförallt i de länder där lönen helt sätts genom kollektivavtal. Enbart i Sverige finns flera hundra kollektivavtal där någon form av lägstlön definieras. Dessutom är lägstlönerna, i de avtal där lägstlön bestäms, ofta beroende på ålder, yrke eller erfarenhet.

Höga lägstlöner kan medverka till att skapa ett omvandlingstryck i ekonomin. Det kan leda till att vissa lågproduktiva arbetsuppgifter försvinner eller görs om. Det i sin tur kan leda till en effektivare fördelning av arbetsuppgifter i samhällsekonomin. Produktionens sammansättning förändras och en ökad produktivitet kan uppstå. Dock är det viktigt att arbetstagarna får möjlighet att ta del av omvandlingen. Detta kan göras genom utbildningsinsatser och arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det är bara när de som förlorat sina arbeten finner nya mer produktiva sysslor som välståndet ökar.¹

I tabell 1 nedan visas lägstlönennivåerna samt genomsnittslönen per månad år 2009 i en jämförelse mellan ett antal länder. Lägstlönerna uttrycks i gemensam valuta (SEK) och är bruttolöner. För de länder (Danmark, Finland, Norge och Sverige) där lägstlönen sätts i kollektivavtal har avtalet för en 20-årig diskare utan yrkeserfarenhet använts. Det kan dock vara felaktigt att använda sig av lägstlön för en 20-åring i kollektivavtal i jämförelse med en lagstadgad minimilön. Detta eftersom den lagstadgade minimilönen inte alltid är differentierad på grund av ålder utan gäller för alla åldersgrupper, det vill säga även för ungdomar. Anledningen till att lönen för en ung vuxen jämförs är att det är den statistik som finns tillgänglig för alla länder.

Lägstlönen för diskare i Sverige är en relativt hög lägstlön. Exempelvis var lägstlönen i Teknikavtalet år 2009 16 476 kronor per månad, cirka 1 000 kronor lägre än lägstlön för diskare. Trots detta är lägstlönen för diskare mer lämplig lön att använda i jämförelsen. Detta på grund av att diskare arbetar i en bransch där det är vanligt att arbetstagare har lön enligt lägstlön, alternativt lön som ligger nära lägstlön. När det gäller Teknikavtalet är det sällan arbetstagare har lön enligt lägstlön.

¹ För diskussion se: Andersson, D & Kainelainen, A, 2004, *Högre lägstlöner för högre tillväxt*, Stockholm, LO

Tabell 1 – Lägstlön (för diskare) och genomsnittslön för hela arbetsmarknaden. År 2009

	Lägstlön	Genomsnittslön
Sverige	17 481 kr	28 083 kr
Norge	23 074 kr	40 172 kr
Danmark	21 519 kr	39 518 kr
Finland	13 147 kr	27 713 kr
Frankrike	12 230 kr	26 392 kr
Nederländerna	13 810 kr	30 835 kr
Belgien	13 254 kr	29 208 kr
Australien	15 647 kr	38 336 kr
Luxemburg	15 369 kr	38 681 kr
Portugal	4 835 kr	12 570 kr
Grekland	6 138 kr	16 631 kr
Sydkorea	5 334 kr	14 317 kr
Kanada	9 982 kr	27 240 kr
Storbritannien	8 543 kr	25 859 kr
Spanien	6 698 kr	20 181 kr
Tjeckien	3 040 kr	9 479 kr
Irland	10 860 kr	35 772 kr
USA	7 725 kr	27 557 kr

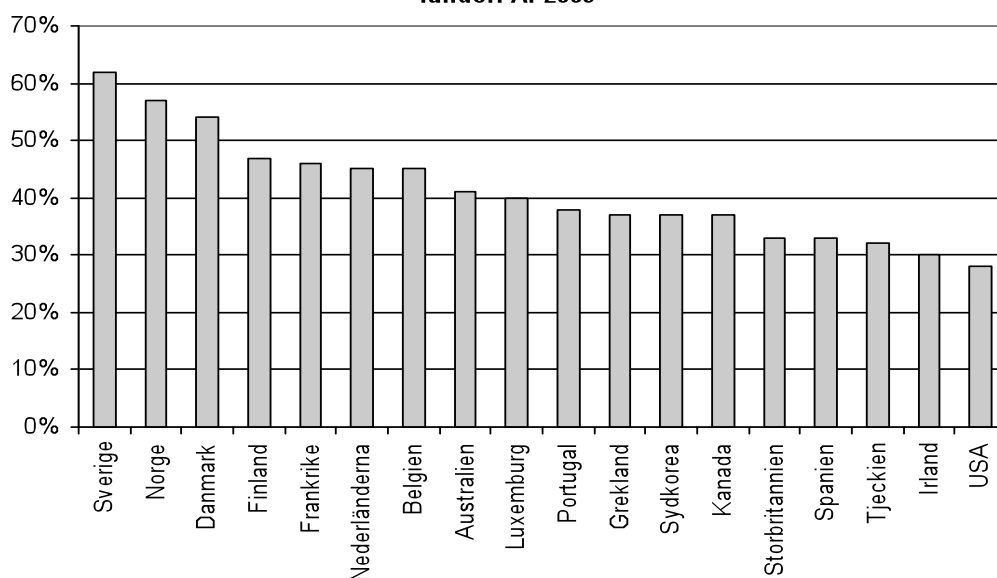
NOT: Lönerna gäller för år 2009 förutom för Grekland då gäller löner för 2008. Växelkurs den 25 oktober 2010 nationell valuta gentemot svensk valuta. För övrig definition av begrepp i tabellen se begreppsdefinition (s.19). Viktigt att notera är att i de länder med låga arbetsgivaravgifter, t.ex. Danmark, Irland och Luxemburg, blir själva lönen normalt högre eftersom arbetstagaren själv får stå för vissa av de avgifter som arbetsgivare i Sverige betalar.

Källa: OECD, Hotell och Restaurangfacket (Da, Fi, No, Sv.) samt egna beräkningar.

För att få en uppfattning om hur hög eller låg lägstlönen är går det att ställa den i relation till genomsnittslönen. Då får man ett mått som utgör kvoten mellan lägstlön och genomsnittslön uttryckt i procent. Måttet ger då en indikation om hur långt in i lönefördelningen som lägstlönen tar sig. Lägstlönens storlek i relation till genomsnittslönen redovisas i diagram 3.

I diagrammet kan avläsas tre grupper av länder. I första gruppen återfinns de länder med högst lägstlön, från 50 procent och uppåt, Danmark, Norge och Sverige. I den andra gruppen, med lägstlönenivå mellan 40-49 procent, återfinns Luxemburg, Australien, Belgien, Nederländerna, Frankrike och Finland. I gruppen med lägst lägstlöner, mellan 28-39 procent, finns USA, Irland, Tjeckien, Spanien, Storbritannien, Kanada, Sydkorea, Grekland och Portugal.

Diagram 3 - Jämförelse lägstlön som andel av genomsnittslön i olika länder. År 2009

Not: Lönerna gäller för år 2009 förutom för Grekland då gäller löner för 2008. För övrig definition av begrepp i diagrammet se begreppsdefinition (s.19).

Källa: OECD, Hotell och Restaurangfacket (Da, Fi, No, Sv.) samt egna beräkningar.

De nordiska lägstlönerna är bland de högsta i världen. Att höga lägstlöner kan skapa problem för personer utan utbildning och arbetslivserfarenhet att hitta jobb är de flesta överens om. Normalt sett är det inte långsiktigt lönsamt för ett företag att anställa person om kostnaden är högre än personens produktionsvärde. Förekomsten av höga lägstlöner kan därför göra att personer som har eller uppfattas ha lägre produktivitet har svårare att få anställning. I *Långtidsutredningen 2011* benämns utbildningssystemet i Sverige som en viktig faktor för att få dessa personer sysselsatta. Utredningen beskriver också att detta system inte fungerar tillfredsställande i dagsläget² samt att det finns en betydande förbättringsmarginal i utbildningssystemets utformning.³

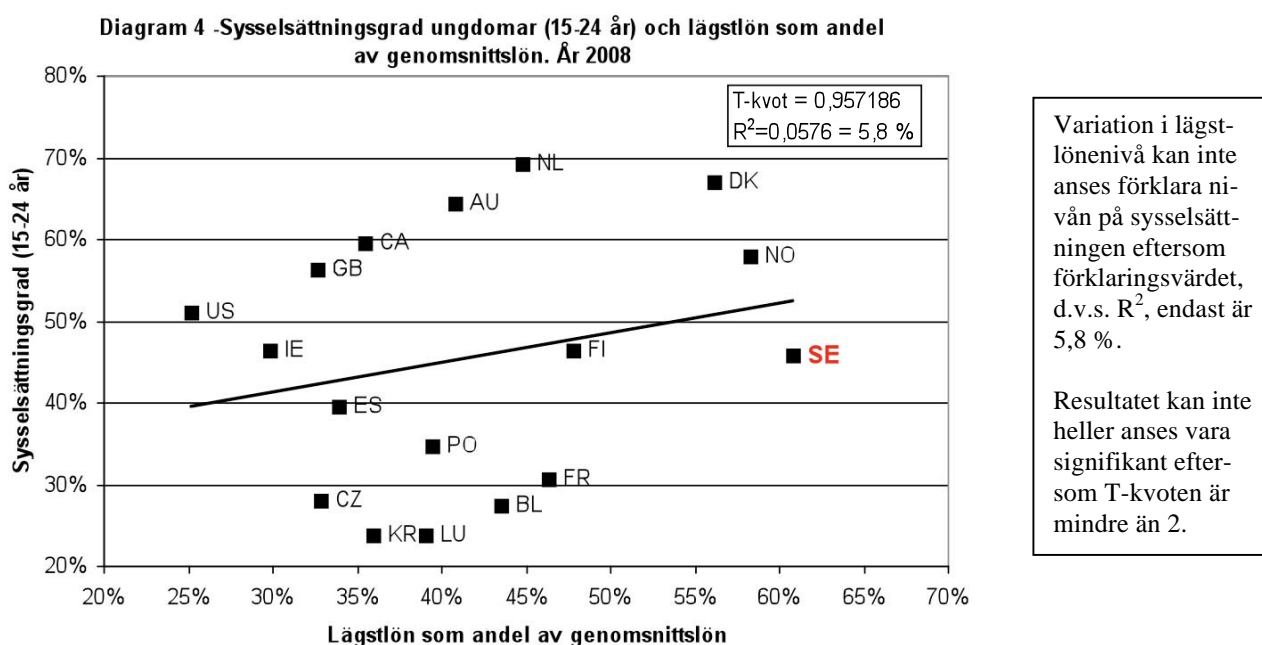
Om det nu är så att lägstlönernas nivå skapar sysselsättningsproblem för ungdomar (15-24 år) borde det synas i statistiken. I den statistik som

² Långtidsutredningen, 2011, s. 106

³ Långtidsutredningen, 2011, s. 222

används i diagram 4 visas dock motsatsen – att det inte kan anse finnas något samband mellan lägslönenivåerna och sysselsättningsgraden.

Diagram 4 visar att Sverige, i relation till andra länder, har hög nivå på lägslönerna samt ett medelvärde på sysselsättningsgraden bland ungdomar. Det finns flertalet länder med lägre nivå på lägslönerna som har väsentligt lägre sysselsättningsgrad. Norge och Danmark, vilka har liknande nivå på lägslönerna som Sverige, har en klart högre sysselsättningsgrad än Sverige. Diagrammet visar alltså att lägslöners nivå inte har avgörande betydelse för sysselsättningsgraden bland ungdomar.

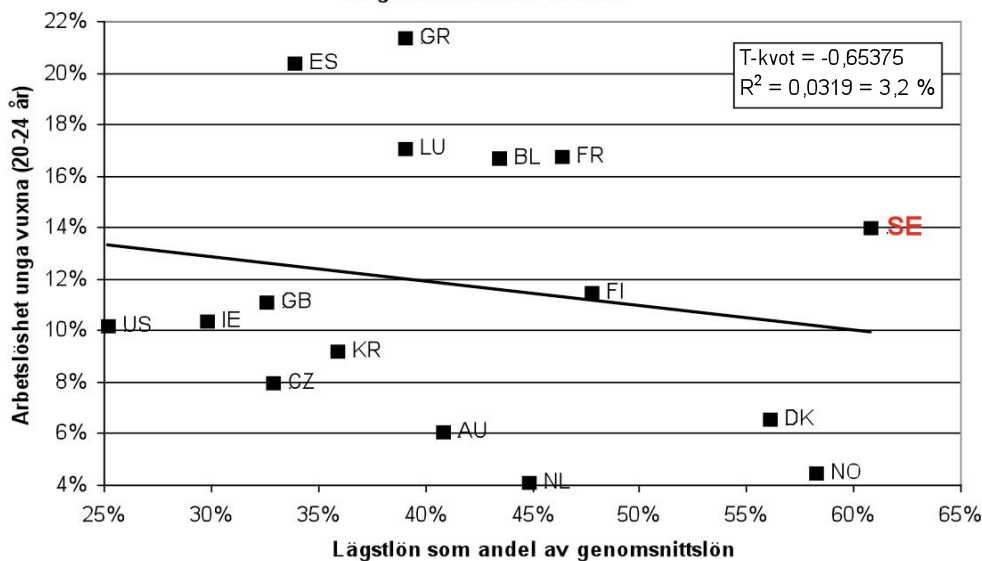
NOT: För definition av begrepp i diagrammet se begreppsdefinition (s.19).
NO=Norge, SE=Sverige, FI=Finland, DK=Danmark, NL=Nederländerna, FR=Frankrike, CZ=Tjeckien, AU=Australien, BL=Belgien, GR=Grekland, PO=Portugal, ES=Spanien, IE=Irland, GB=Storbritannien, CA=Kanada, NZ=Nya Zeeland, KR=Sydkorea, US=USA

Källa: OECD, Hotell och Restaurangfacket (Da, Fi, No, Sv.) samt egna beräkningar.

Det vanligaste argumentet från arbetsgivarhåll är att lägslöners nivå i Sverige skapar höga trösklar för unga vuxna (20-24 år) in på arbetsmarknaden. Om det enda problemet med arbetslösheten bland unga vuxna är att lägslönerna är för höga borde även detta synas i statistiken. I den statistik som används i diagram 5 visas dock motsatsen – att det inte kan anses finnas något bevis för ett samband mellan lägslönenivåerna och arbetslöshet bland unga vuxna. En anledning till att åldersgruppen 20-24 år används i jämförelsen är att det går att anta att det är vid den ålder som de flesta unga vuxna har som störst intresse av att arbeta.

Norge och Danmark, två länder med lägstlönennivå ungefär som Sverige, har i jämförelse med andra länder låg arbetslöshet bland unga vuxna. Detta, tillsammans med att det inte går att utläsa något samband i diagrammet, tyder på att nivån på lägstlönerna inte har avgörande betydelse för arbetslösheten bland unga vuxna.

Diagram 5 - Andel arbetslösa unga vuxna (20-24 år) och lägstlön som andel av genomsnittslön. År 2008

Variation i lägstlönennivå kan inte anses förklara nivån på arbetslösheten eftersom förklaringsvärdet, d.v.s. R^2 , endast är 3,2 %.

Resultatet kan inte heller anses vara signifikant eftersom T-kvoten är mindre än -2.

NOT: För definition av begrepp i diagrammet se begreppsdefinition (s.19).

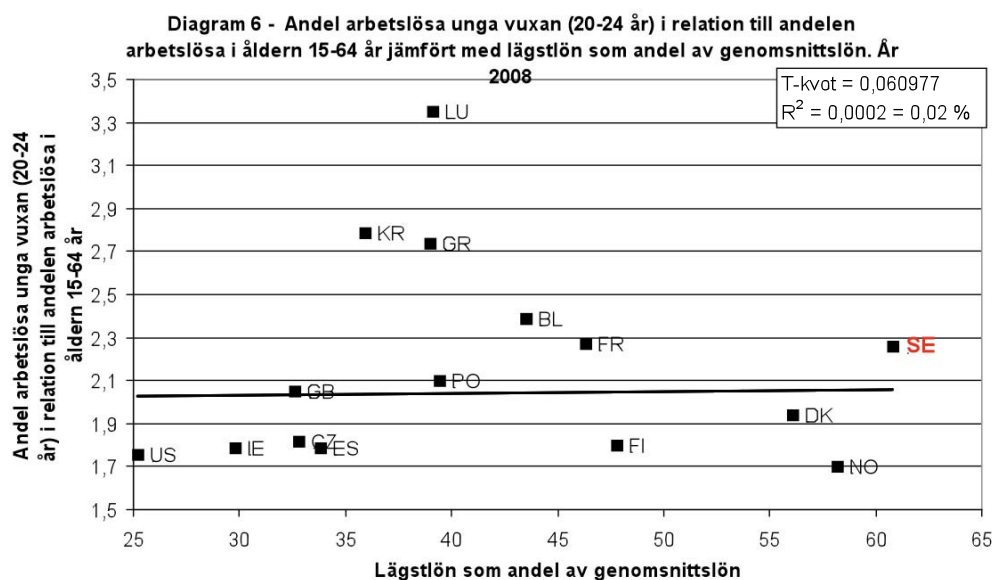
NO=Norge, SE=Sverige, FI=Finland, DK=Danmark, NL=Nederländerna, FR=Frankrike, CZ=Tjeckien, AU=Australien, KR= Sydkorea, ES=Spanien, IE=Irland, GB=Storbritannien, US=USA, BL=Belgien, GR=Grekland, LU= Luxemburg.

Källa: OECD samt Hotell och Restaurangfacket (Da, Fi, No, Sv.). Lönerna gäller för år 2008. Lönerna gäller för person 20 år eller äldre, för Storbritannien gäller 22 år eller äldre.

För att få en uppfattning om hur hög eller låg arbetslösheten bland unga vuxna (20-24 år) är går det att ställa den i relation till den totala arbetslösheten för åldersgruppen 15-64 år. Då får man ett mått som visar i vilken utsträckning unga vuxna är arbetslösa i förhållande till samtliga arbetslösa. Måttet kan vara lämpligt att använda sig av i en sådan här jämförelse eftersom lägstlön mäts i relation till genomsnittslön. Måttet, som redovisas i den vertikala axeln i diagrammet nedan, utgör ett index på hur många gånger större arbetslösheten är bland unga vuxna jämfört med arbetslöshet hos den arbetsföra delen av befolkningen (15-64 år), exempelvis innebär siffran 2 att arbetslösheten är 2 gånger så stor bland unga vuxna som hos hela den arbetsföra delen av befolkningen.

Utifrån den jämförelse som görs i diagram 6 går det inte att visa på något samband mellan arbetslösa unga vuxna i relation till samtliga arbets-

lösa och lägstlönennivån. Lägstlönennivå kan därför anses utgöra en begränsad orsak till varför unga vuxna är arbetslösa i så pass stor utsträckning i Sverige jämfört med vissa andra länder. Det finns alltså, som tidigare påpekat, andra orsaker till varför arbetslösheten bland unga vuxna är hög.

Variation i lägstlönennivå kan inte anses förklara nivån på arbetslösheten eftersom förklaringsvärdet, d.v.s. R^2 , endast är 0,02%.

Resultatet kan inte heller anses vara signifikant eftersom T-kvoten är mindre än 2.

NOT: För definition av begrepp i diagrammet se begreppsdefinition (s.19).

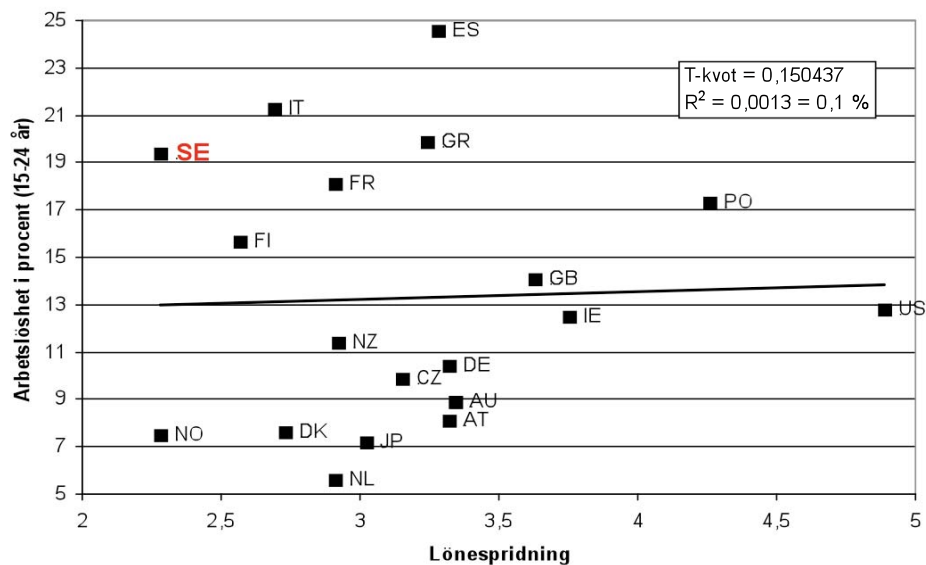
NO=Norge, SE=Sverige, FI=Finland, DK=Danmark, NL=Nederländerna, FR=Frankrike, CZ=Tjeckien, AU=Australien, KR= Sydkorea, ES=Spanien, IE=Irland, GB=Storbritannien, US=USA, BL=Belgien, GR=Grekland, LU= Luxemburg, PO=Portugal, CA=Canada.

Källa: OECD samt Hotell och Restaurangfacket (Da, Fi, No, Sv.). Lönerna gäller för år 2008. Lönerna gäller för person 20 år eller äldre, för Storbritannien gäller 22 år eller äldre.

För att jämföra ungdomsarbetslöshet i åldersgruppen 15-24 år med lägstlönernas nivå går det att använda sig av måttet lönespridning. En liten lönespridning hänger ofta ihop med att lägstlönerna är relativt höga.

I diagram 7 framkommer inget samband mellan liten lönespridning och hög ungdomsarbetslöshet. Detta eftersom det inte finns någon systematik i hur länderna placerar sig i diagrammet. Lönespridning används alltså som indikation på höga lägstlöner, även om lönespridning kan bero på annat än enbart höga lägstlöner.

Diagram 7 - Andel arbetslösa ungdomar (15-24 år) och lönespridning, år 2008

Variation i lönespridning kan inte anses förklara nivån på arbetslösheten eftersom förklaringsvärdet, d.v.s. R^2 , endast är 0,1 %.

Resultatet kan inte heller anses vara signifikant eftersom T-kvoten är mindre än 2.

NOT: För definition av begrepp i figuren se begreppsdefinition (s.19). Lönespridning avser år 2008 eller närmast föregående år med tillgänglig statistik.

NO=Norge, SE=Sverige, FI=Finland, DK=Danmark, CH=Schweiz, NL=Nederländerna, FR=Frankrike, CZ=Tjeckien, JP=Japan, AT=Österrike, DE=Tyskland, ES=Spanien, IE=Irland, GB=Storbritannien, US=USA, BL=Belgien, GR=Grekland, PO=Portugal, IT=Italien, NZ=Nya Zeeland.

Källa: OECD

3

Är det dyrt att anställa en ung vuxen?

Arbetsgivarna menar att kostnaden är stor i att anställa en ungdom eller ung vuxen. Argumentet bygger på en uppfattning om att personen har ett lägre produktionsvärde än en person med längre arbetslivserfarenhet. Detta argument kan stämma i vissa fall och därför är lönen i kollektivavtalen ofta beroende på exempelvis ålder, erfarenhet och bransch.

Men det är inte enbart lön enligt kollektivavtal som är lägre då unga anställs. Avgifterna för de avtalade försäkringarna och arbetsgivaravgifterna är också lägre. I de kollektivavtalade försäkringarna ingår inte pensionsavsättningar på 4,5 procent för personer under 25 år. Arbetsgivaravgifterna är 15,49 procent för anställda under 26 år.

Sammantaget innebär anpassade lägslöner i kollektivavtalen, lägre avgifter på avtalsförsäkringar och lägre arbetsgivaravgifter att det inte är dyrt att anställa en ung vuxen jämfört med en person över 25 år. Skillnaden per månad i kronor samt procent redogörs i tabell 2. Tabellen visar bland annat att kostnaden är 18 procent större för arbetsgivaren att anställa person över 25 år på lägslön än att anställa en ungdom eller ung vuxen på lägslön.

Tabell 2 – Arbetskostnad för att anställa på LO-avtal år 2009

	Under 25	Över 25	Över 25 på genomsnittslön för samtliga arbetare
Månadslön	17 481	17 481	21 898
Semesteravgift	+12 %	+12 %	+12 %
Arbetsgivaravgift	+15,49 %	+31,4 %	+31,4 %
Avtalade försäkringar	2,25 %	+6,25 %	+6,25 %
Summa lönekostnad	23 120	27 334	34 241
Kostnad jämfört med att anställa ungdom	0	+18 %	+48 %

4

Avslutande kommentarer

Genom internationella jämförelser visar rapporten på följande slutsatser:

- Det tycks finnas ett svagt samband mellan liten lönespridning och hög sysselsättningsgrad. Sverige har i jämförelse med många andra länder liten lönespridning och hög sysselsättningsgrad.
- Det framkommer inget samband mellan nivån på lägstlön och sysselsättningsgraden för ungdomar (15-24 år). Sverige har visserligen en sysselsättningsgrad som är lägre än vissa andra länder. Men i den statistik som används i denna rapport framkommer inget samband mellan nivån på lägstlön och sysselsättningsgrad. Detta bland annat eftersom flertalet länder med markant lägre lägstlön än Sverige har påfallande lägre sysselsättningsgrad.
- Det framkommer i statistiken för denna rapport inget samband mellan nivån på lägstlön och arbetslöshet bland unga vuxna (20-24 år). Sambandet uteblir även vid jämförelse av kopplingen mellan arbetslösa unga vuxna i relation till samtliga arbetslösa och lägstlönennivån. Sverige har en hög nivå på arbetslösheten men av vad som framkommer i rapporten kan det inte anses bero på nivån på lägstlönerna. Hade det funnits ett tydligt samband mellan nivån på lägstlönerna och arbetslösheten hade de länder med lägstlönennivå som Sverige haft ungefär lika hög arbetslöshet. Dessutom hade de länder med lägstlönennivåer under Sveriges nivå haft en lägre arbetslöshet bland unga vuxna. Något sådant samband går inte att finna i statistiken som framförs i denna rapport.

År 2009 sänkte regeringen arbetsgivareavgiften för ungdomar och unga vuxna till 15,49 procent. En åtgärd som syftade till att sänka arbetskraftskostnaderna för att anställa ungdomar. I den undersökning som Handels och Hotell och Restaurangfacket gjort år 2010 visades att åtgärden inte har haft någon effekt. Inom detaljhandel och hotell och restaurang, två avtalsområden med hög andel unga, har andelen unga som arbetar minskar sedan åtgärden infördes. Andelen arbetade timmar har också minskat bland ungdomar. År 2009 var det lågkonjunkturen, men på dessa avtalsområden steg faktiskt antalet arbetare och antalet arbetade timmar mellan de år som jämförs (2006 till 2009).⁴

Ett land med omfördelade ambitioner och liten lönespridning måste ha ett högt lönegolv. Ett, i relation till andra länder, högt lönegolv är

⁴ Handels utredningsgrupp, En utvärdering av regeringens sänkning av arbetsgivaravgiften för unga, 2010

inte ett problem om det kombineras med rätt utbildnings- och arbetsmarknadspolitik. Att radikalt ändra grunden i kollektivavtalen och sänka lägstlönerna står i konflikt med arbetstagarnas krav på stabila förutsättningar till rimlig försörjning och ett självständigt liv.

Det är inom utbildnings- och arbetsmarknadssystemen som de stora insatserna mot ungdomsarbetslöshet kan göras. Syftet med dessa system måste vara att garantera arbetsmarknadsrelevansen i insatserna och stärka kopplingarna mellan utbildning och arbetsmarknad. Detta kan endast åstadkommas med hjälp av samverkande parter i branschen och på arbetsmarknaden i stort. Bland de arbetslösa ungdomarna finns det exempelvis en överrepresentation av personer som inte fullgjort sin gymnasieutbildning.⁵ Att ge dessa ungdomar möjligheten att få en gymnasiekompetens skulle kraftigt öka deras chanser att få arbete.

Sett till alla åldrar var 18,2 procent av dem som hade förgymnasial utbildning arbetslösa år 2010. Detta att jämföra med dem som hade gymnasial utbildning där 7,9 procent var arbetslösa⁶

⁵ Olofsson, Jonas, 2009, *Ungdomsarbetslösheten och Folkhögskolorna*, Stockholm, TCO, SFHL, Folac

⁶ AKU, SCB.

Metod, dataunderlag och begreppsdefinition

Rapporten syftar till att visa på om den höga ungdomsarbetslösheten kan sägas bero på att de svenska lägstlönerna är höga. Jämförelsen görs med ett flertal andra industriländer som urval. Bransch- och sektorsvisa skillnader undersöks inte.

Tesen för rapporten är att om det enda skälet till Sveriges höga ungdomsarbetslöshet är att de svenska lägstlönerna är höga borde detta synas i statistiken. Andra länder med lägstlöner på samma nivå som Sveriges borde i så fall också ha hög ungdomsarbetslöshet. Länder med lägstlöner på lägre nivå än Sveriges borde då även ha lägre arbetslöshet bland unga. Finns det inte något samband mellan lägstlönens nivå och arbetslöshet kan arbetslösheten sägas beror på andra eller fler orsaker än lägstlönen.

I vissa jämförelser används år 2008 och i andra år 2009. Anledningen till att inte år 2009 använts i alla jämförelser är att det året hade många länder drabbats av den så kallade "finanskrisen". Krisen drabbade länderna olika och därför är året närmast före mer statistiskt jämförbart.

Lägstlönerna i rapporten uttrycks i gemensam valuta (SEK) och är bruttolöner. För de länder (Danmark, Finland, Norge och Sverige) där lägstlönen sätts i kollektivavtal har avtalet för en 20-årig diskare utan yrkeserfarenhet använts. Det kan dock vara felaktigt att använda sig av lägstlön för en 20-åring i kollektivavtal i jämförelse med en lagstadgad minimilön. Detta eftersom den lagstadgade minimilönen inte alltid är differentierad på grund av ålder utan gäller för alla åldersgrupper, det vill säga även för ungdomar. Anledningen till att lönen för en vuxen jämförs är för att det är den statistik som finns tillgänglig för alla länder.

Den lägstlön som en 20-årig diskare utan yrkeserfarenhet har i Sverige är en relativt hög lägstlön. Det finns alltså andra kollektivavtalsområden där lägstlönen är lägre. Dock arbetar diskare i Sverige i en bransch där det är vanligt att arbetstagaren, oavsett erfarenhet och ålder, går på lägstlön (eller har lön i närheten av lägstlön) och därför kan lägstlönen anses vara relativt representativ.

Begreppsdefinition

Lägstlön – Avser i de länder med kollektivavtalssystem (Sverige, Norge, Danmark och Finland) den lägsta lön en 20-årig diskare har enligt avtal. För de länder med reglerad minimilön i lag gäller den reglerade minimilönen för 20-åringar. För Storbritannien gäller minimilön för 22-åring. För USA gäller den federala minimilönen för 20-åringar.

Lönespridning – Är beräknad som lönen i percentil 90 dividerad med lönen i percentil 10.

Genomsnittslön – Är medellön för samtliga anställda i alla branscher och sektorer.

Sysselsättningsgrad – Sysselsättningsgrad avser antalet sysselsatta i en viss åldersgrupp, som andel av den totala befolkningen i samma åldersgrupp. Som sysselsatt och i arbete räknas en person om denne under mätveckan utför minst en timmes arbete som avlönad arbetstagare, som egen företagare eller som oavlönad medhjälpare i företag som tillhör familjemedlem i samma hushåll. Som sysselsatt räknas även person som normalt är sysselsatt, men tillfälligt frånvarande från arbetet under hela mätveckan, oavsett om frånvaron är betald eller inte.

Arbetslöshet – Avser antalet arbetslösa i en åldersgrupp som kvoten av antalet i arbetskraften i samma åldersgrupp.

Dataunderlag

Rapporten bygger på data från *Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)* samt Hotell- och Restaurangfacken i Sverige, Norge, Danmark och Finland.

Referenser

Andersson, D & Kainelainen, A, 2004, *Högre lägslöner för högre tillväxt*, Stockholm, LO

Handels utredningsgrupp, 2010, *En utvärdering av regeringens sänkning av arbetsgivaravgiften för unga*, Stockholm

Konjunkturinstitutet, 2010, *Lönebildningsrapporten*, Stockholm

Långtidsutredningen, 2011, *LU 2011*, Stockholm, Regeringen

OECD, Statistics, *Statextracs*.

Olofsson, Jonas, 2009, *Ungdomsarbetslösheten och Folkhögskolorna*, Stockholm, TCO, SFHL, Folac

Statistiska Centralbyrån, SCB, *Arbetskraftsundersökningarna*, 2010, Stockholm

Rapporten kan hämtas som pdf-dokument på LOs hemsida eller
beställas från LO-distribution:
lo@strombergdistribution.se
Telefax: 026-24 90 26

Maj 2011
ISBN 978-91-566-2707-1
www.lo.se

FOTO: Lars Forsstedt